# JOSEF A JEHO BRATŘI

Původ materiálu
Dan Matějka ml.
Pořadí v lekci
16

Ž 31,2+14b-15a-Hospodine, utíkám se k tobě, kéž nejsem na věky zahanben; pomoz mi vyváznout pro svou spravedlnost!

Smlouvají se na mě, kují pikle, chtějí mi vzít život.  Já však, Hospodine, důvěřuji tobě.

**klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:**

- Josef je starší a předposlední syn Jákoba a jeho manželky Ráchel. Je pastýř a byl nejen spolupastýřem svých bratrů, ale i jejich dohližitelem. Dohlížel nejen na syny Bilhy a Zilpy, ale i na syny Leiny. Zpravoval otce o „zlém jednání“ svých bratrů. V synu milované a dlouho neplodné Ráchel viděl Jákob-Izrael Božího vyvoleného. Svou lásku vyjádřil i tím, že mu dal zvláštní oděv, který příslušel lidem královského stavu (2S 13,18). Lišil se od obyčejného oděvu tím, že měl dlouhé rukávy a sahal až k zemi. Jiné biblické překlady mluví o „rouchu proměnných barev“ nebo o „brokátové suknici“. Tato suknice měla Josefovi připomínat odpovědnost za bratry. Rozhodně neměla být důvodem k pohoršlivé pýše.

- Josefovi sourozenci byli děti Jákoba a jeho čtyř žen. Jákobových synů bylo dvanáct. synové Leini: Rúben - prvorozený, Šimeón, Léví, Juda, Izachar a Zabulón. Synové Ráchelini: Josef a Benjamín. Synové Rácheliny otrokyně Bilhy: Dan a Neftalí. Synové Leiny otrokyně Zilpy: Gád a Ašer. Matkou jediné zmiňované dcery Díny byla Lea. Bratři žárlili na otcovu lásku k Josefovi, začali ho nenávidět a ztrpčovali mu život. K dovršení rozkolu mezi Josefem a jeho bratry přispěly i jeho sny.

- sen byl ve starověku považován za jedno ze spojení mezi božstvem a člověkem. Také starozákonní podání mluví o tom, že Hospodin ve své svobodě používá snů, aby skrze ně zjevoval svou vůli. Sny mívají různé podoby. Někdy se rozvíjejí ve sledu obrazů (Gn 37;40;41; Sd 7,13.15; Da 2;4;7). Jindy může sen obsahovat i přímé Boží slovo a přecházet i v rozhovor (Gn 20,3-7; 31,10-13.24; 1Kr 3,5-15; Sk 18,9-10). Sny ve Sz lze dělit i následovně: a) sen, který je očekáván na posvátném místě (1Kr 3); b) sen symbolický a c) sen, v němž Bůh udílí své přímé pokyny a rozkazy (Gn 31,24). Josefovy sny spadají do kategorie snů symbolických, podobně jako sny faraónovy (Gn 41) nebo sen Nebúkadnesarův (Da 2). Snem se zjevuje budoucnost těm, kteří jsou zasazeni do dění pod Božím rozhodováním. Mohou být i vyvolenému lidu cizí (Abímelech, faraónovi úředníci, farao, Nebúkadnesar apod.). Sny, které

Bůh dává, jsou projevem jeho přízně. Pokud jejich výklad nepodává on sám, stane se to výsadou některých jeho věrných (Josef v Egyptě, Daniel v Babylónu a pod.)

- bratry nejvíc dráždí Josefovy sny. Nechápou, že jsou součástí Božích úmyslů. Nezmýšlejí se nad nimi jako jejich otec Jákob. Prvorozený Rúben cítí odpovědnost za bratra. Má dokonce úmysl vrátit Josefa otci. Nemá však dost síly zvrátit rozhodnutí bratrů. Ti strhnou z Josefa jeho zvláštní oděv, a tím ho degradují. Hodí ho do jámy, a tím je pro ně mrtev (Ž 28,1; 30,4).

- posadili se, aby jedli chléb. Společné jedení chleba bylo projevem smluvního společenství. (Gn 31,54; Jr 41,1). Bratři se tak vzájemně zavázali slibem, že budou držet spolu a nevyzradí, co se vlastně dělo.

- dvacet šekelů stříbra - Izraelský šekel, jinde také lot, bylo závaží, podle něhož se vážily drahé kovy, které sloužily jako platidlo. Podle různých pramenů vážil 1 lot 8,41 g nebo také 11,46 g. Stříbrný šekel byl základní vahou. Podle knihy Leviticus  bylo možno koupit za 2 šekely jednoho skopce. Cena osoby mužského pohlaví od pěti do dvanácti let činila 20 šekelů. (Lv 27,5)

**úskalí textu:**

- Josefovy příběhy jsou vypravěčsky velmi poutavé. Jednotlivých epizod lze užít k podtržení etických momentů v kladném i záporném smyslu. Tyto dílčí důrazy by však neměly překrýt hlavní myšlenku Hospodinových záměrů s vyvoleným lidem. Josefova postava není jen příkladem lidského jednání, ale postavou, kterou vyvolil Bůh, aby jejím prostřednictvím jednal.

- bratři odešli pást k Šekemu. Josef zůstal u otce. Teprve později ho otec posílá za bratry. Cestou do Šekemu osvědčuje Josef svou strážnou odpovědnost za bratry. Na rozdíl od Kaina je „strážným“ svých bratrů. Nenachází je tam, kde měli být. Nějaký muž, v němž lze vidět Božího posla, mu sděluje, že bratři odešli pást k Dótanu. Kontrola byla víc než oprávněná. Bratři svévolně opustili vykázané místo v blízkosti Hospodinova oltáře. Není známo, co je vedlo do Dótanu. Víme jen, že Dótan bylo staré kenaanské město. Čteme o něm ještě v 2Kr 6,13.

- Josef dohližitel není inkvizitor, který by z moci své funkce dohlížel na pravověří sourozenců. Není vybaven soudní, ani policejně-náboženskou mocí či kanonickou pravomocí. „Zlé zprávy“ (37,3) nejsou udavačské hanopisy, nýbrž znepokojivé zprávy o starších bratřích - jejichž sociální a náboženské cítění odporuje tomu, co si Bůh přeje. Proto nakonec starší bratři nepovažují likvidaci protežovaného Josefa za nedovolený způsob řešení „sourozenecké krize“ a nepřipadne jim jako nemorální o takovém činu pomlčet a stvrdit jej smlouvou o zatajení vlastního zločinu. Dětem můžete právě na tomto příběhu vysvětlit, co je to „bonzování“ (donášení) a co je to nesouhlas se nesprávným a nemorálním jednáním; co je to moralizování,

inkvizičně-náboženské sudičství a co je to falešná solidarita a pokrytectví v rodině či mezi příbuznými; co je to ”držet basu"; co je to odpovědnost před tváří Boží, věrnost určité normě; (prvorozený Ruben právě jako prvorozený cítí - byť pozdě - odpovědnost za sourozence).

- nelze přehlédnout výrazné obraty z mytologie, s nimiž se v této kapitole setkáváme. Bible tu (jako na mnoha jiných místech) užívá cizích mytologických předloh. Tyto předlohy však kriticky přetváří, naplňuje vlastním zvěstným obsahem. Stržení suknice a namočení v krvi připomíná bájný výjev o utrpení Tammúze. Podobně i pláč Jákoba nad domněle mrtvým Josefem připomíná pláč nad Tammúzem. Bible tu užívá mýtických motivů, aby zdůraznila, že v tomto příběhu jde o tajemství života a smrti.

Zhotovením papírové figurky Josefa a jeho roucha můžete hodinu začít (Děti při tom mohou spolupracovat – mladší pestře omalují roucha, starší figurky vystříhají a slepí.). Příběh potom můžete vyprávět jako osvětlení toho, jaký význam v něm roucho má a proč je děti vyráběly.

Pokud je skupina větší, můžete s vyrobenými figurkami příběh přehrát (Neoblečené budou představovat Josefovi bratry, oblečená Josefa, jedné můžete domalovat vousy a bude z ní otec Jákob. Sami můžete ještě vyrobit papírové ovce a přinést kousek vlny, kterou nakonec Josefa omotáte – svážete.).

Děti také mohou na závěr příběh s figurkami přehrát dospělým účastníkům bohoslužeb.

**pomůcky:**

- oděv, který propůjčuje hodnost a funkci (talár, uniforma, pracovní plášť),

-obrázek palestinské studny, karavany s velbloudy,

- leták charitativní oraganizace, která pečuje o děti, sociálně slabé, bezdomovce;

- novinová zpráva po potrestáném zločinu.

motivační uvedení do příběhu:

- mezi spolužáky nebo kamarády je jeden mimořádně nadaný. Odlišuje se od většiny, trochu jinak se i chová. Co na to říkají ostatní? Závidí mu nebo mu přejí a pomáhají, aby mohl své nadání uplatnit k prospěchu ostatních? (výzdoba Josefova roucha - viz pokyny Z.Šorma)

- někteří lidé mezi námi mají odpovědnost za společenské dění: v obecních úřadech, v redakcích novin a časopisů (církevních a sekulárních), v redakcích rozhlasu a televize. Všímáme si, jak se chovají a svou odpovědnou funkci plní? Co o nich smýšlí občané, jak o nich mluví?

5. osnovy vyprávění:

a) poznámky a osnova pro mladší a střední školní věk:

I. Motivace

II. Jákob vyznamenává Josefa brokátovým pláštěm

III. Josefovy sny

IV. Hněv bratrů a jejich vražedné úmysly

V. Josef vhozen do jámy

VI. Josef prodán kupcům, kteří ho vezou do Egypta

b) poznámky a osnova pro starší školní věk:

I. Motivace

II. Jákob vyznamenává Josefa brokátovým pláštěm

III. Josefovy sny

IV. Hněv bratrů a jejich vražedné úmysly

V. Rúben zasahuje - Josef vhozen do jámy

VI. Judův nápad - Josef prodán do Egypta

VII. Uzavření dohody mezi sourozenci

VIII. Jákobův žal - falešná útěcha - pokrytectví Jákobových dětí

IX. Josef otrokem v Egyptě

I. MOTIVACE

Máte sourozence? Kolik? Jste s nimi rádi? Tu a tam podniknete spolu nějakou lumpárnu, když to rodiče nevidí, že jo? Představte si, že máte deset bratrů, to musí být mela!

Už se vám někdy stalo, že jste provedli nějakou nedobrou věc a váš sourozenec to na vás řekl rodičům? Nebo třeba váš spolužák nahlásil paní učitelce, že jste udělali něco, co jste neměli? Měli jste ho za to rádi? Co jste si o něm mysleli? Bylo to od něj nesprávné? Asi jste se na něj zlobili, protože jste dostali vynadáno. Ale on vám tím také mohl pomoci.

Třeba když půjdete na výlet do přírody a budete si chodit sami, jak budete chtít, mimo cestu napravo a nalevo, až se najednou ztratíte. To je potom dobré mít někoho, kdo řekne rodičům, kde vás mají hledat, když vy sami nevíte, kam jít. Sourozenec, který varuje rodiče, když děláte něco nebezpečného, vám může třeba i zachránit život.

A co vy, když vidíte svého sourozence nebo kamaráda provádět nějakou lumpárnu, jdete to na něj říct? Jestli to děláte proto, abyste druhého chránili, tak je to správné. Ale pokud žalujete proto, abyste si získali zásluhu, třeba abyste se zalíbili paní učitelce nebo dokonce abyste toho druhého dostali do maléru, za takové žalování vás asi nikdo rád mít nebude.

II. JÁKOB VYZNAMENÁVÁ JOSEFA BROKÁTOVÝM PLÁŠTĚM

Jákob měl jedenáct synů. Ti byli všichni pastýři ovcí a nejmladší z nich se jmenoval Josef. Jákob měl Josefa nejraději ze všech, byl to jediný syn jeho nejmilejší ženy Ráchel. Protože ho měl tak rád, daroval mu krásný barevný plášť. Bratři Josefovi záviděli a také jim vadilo a bylo nepříjemné, že Josef byl právě takovým jejich strážcem, který běžel otci vždycky všecko říct, když vyváděli něco, co neměli. Ten krásný plášť, který Josef dostal, nejen dokazoval, jak ho má otec rád, ale byl také znamením toho, že se má Josef o své bratry starat, že má na ně dávat pozor. Víte dnes o někom, kdo nosí zvláštní oblečení, které ukazuje, že má za ostatní lidi odpovědnost? (policista, farář, doktor)

III. JOSEFOVY SNY

Josef užíval otcovy lásky, nosil svůj krásný plášť a byl strážcem svých bratrů. Bratři ho neměli rádi. Měli pocit, že se nad ně vyvyšuje. Nejvíc je však rozzlobilo, když jim Josef vyprávěl sny, které se mu zdály. Tenkrát lidé chápali své sny mnohem vážněji než my. Věřili, že skrze ně může Bůh dát lidem vědět o svých záměrech a plánech. V Bibli o takových snech čteme na několika místech. (Vzpomenete si, jaké sny měl například egyptský farao?)

Josef měl dva sny: V prvním vázal spolu s bratry snopy, jeho snop se postavil doprostřed a snopy jeho bratrů se mu klaněly. Ve druhém snu se Josefovi klanělo slunce, měsíc a jedenáct hvězd.

Když tyto sny vyprávěl, rozzlobil nejen bratry, ale i otce. Vždyť to vypadalo, že se nad ně všechny povyšuje a představuje si, že se mu budou všichni klanět, dokonce i otec a matka. Od té doby ho bratři nenáviděli ještě více. Nechápali, že těmi sny Hospodin naznačil, jak Josefa později učiní slavným a důležitým.

## IV. HNĚV BRATRŮ A JEJICH VRAŽEDNÉ ÚMYSLY

Bratři měli na Josefa opravdu vztek. Dokážete si to představit? Zažili jste to také? Nějaký kamarád, kterému se vše daří, je miláčkem dospělých, žaluje na vás, nosí krásné oblečení a tvrdí, že bude důležitější a významnější než vy?

Jákob poslal své syny pást ovce k městu zvanému Šekem. Josefa pak poslal za nimi, aby je zkontroloval a přinesl otci zprávu, jak si počínají. Josef přišel na to místo, bratry však nenašel. Neposlechli totiž otcův příkaz a odtáhli jinam. Nějaký člověk Josefovi poradil, že se vydali k městu Dótanu. Místo aby zůstali, kde měli a kde to dobře znali, přesunuli se s otcovým stádem k pohanskému městu. Josef se vydal za nimi. Když ho bratři viděli přicházet, popadla je zlost a domlouvali se, že ho zabijí. Hned jak přišel, strhli z něho ten krásný plášť, který mu otec daroval. Chtěli ho pak namočit do krve a říct otci, že ho sežrala divá zvěř.

## V. RUBEN ZASAHUJE – JOSEF VHOZEN DO JÁMY

Kdo z vás má mladšího sourozence? Určitě vám někdy „leze na nervy“. Ale i ve chvíli, kdy jste na něj rozzlobení víte, že je to váš mladší sourozenec a že se o něj musíte starat, že za něj máte zodpovědnost.

To si uvědomil i Ruben, nejstarší z Jákobových synů. Věděl, že především on má být strážcem svých mladších bratrů a nesmí dopustit, aby se někomu z nich něco stalo. I když měl i on sám na Josefa vztek, věděl, že je za něho odpovědný a že ho musí chránit. Proto přemluvil bratry, aby Josefa nezabíjeli. Navrhl, aby ho místo toho hodili do hluboké jámy, kam se vždy v období dešťů shromaždovala voda a která teď byla prázdná. Přitom však plánoval, že sám později Josefa vysvobodí a přivede zpátky k otci. Bratři udělali, jak jim Ruben poradil. Hned jak k nim Josef přišel, strhli z něho ten krásný plášť, který mu otec daroval, a hodili ho do jámy. Odtamtud neuteče.

## VI. SPOLEČNÉ JÍDLO, JOSEF PRODÁN DO EGYPTA

Bratři pak zasedli k jídlu. Nechtěli však jenom naplnit své žaludky, tím společným jídlem si chtěli vzájemně slíbit, že budou držet pospolu. Uzavřeli dohodu, že se svého nejmladšího bratra zbaví, ale zůstane to jejich tajemstvím, nikdo další se to nedozví. Myslíte, že je možné zlo takhle skrýt? Myslíte, že nějaký čin je zlý, jen když na něj někdo přijde, až když se o něm někdo dozví?

Když bratři vstali od jídla, uviděli přicházet karavanu a Judu napadlo jiné, výhodnější řešení: prodat Josefa do otroctví. Někoho zabít, a k tomu ještě vlastního bratra, to bylo i pro Judu příliš velké sousto. Lekl se toho, lekli se toho i bratří, snad si vzpomněli, jak důležité je chránit život každého člověka. Ale jejich vztek trval a oni už nechtěli mít nad sebou neúnavného strážce Josefa. Je lákavé zbavit se toho, kdo na nás dohlíží, kdo zná naše chyby a ví, co jsme udělali špatně. Ale i kdyby se nám to podařilo, svých provinění a hříchů se tím nezbavíme.

Bratři prodali Josefa za dvacet stříbrných a karavana si ho odvezla na jih do Egypta. Když bratři Josefa prodávali, Ruben tam nebyl. Když se vrátil a našel jámu prázdnou, byl velmi nešťastný. Nesplnil svou úlohu ochránit všechny své bratry. Bratři pak vzali Josefův plášť, namočili do kozí krve a poslali otci se vzkazem, že jej tak našli.

VII. JÁKOBŮV ŽAL

Jákob poznal, že plášť patří Josefovi. Uvěřil, že ho rozsápala divá zvěř. Jeho smutek byl veliký, vždyť to byl syn jeho nejmilejší ženy, nejmladší ze všech. Syn, od kterého si tolik sliboval, radost jeho stáří. Teď o něj přišel, proč má on sám ještě žít? Truchlil mnoho dní. Všichni synové i dcery za ním přišli, aby ho utěšili, ale on se utěšit nedal. Ztráta Josefa ho nepřestávala bolet.

Josef byl mezitím v Egyptě prodán Potífarovi, který byl velitelem faraónovy tělesné stráže.

MODLITBA

Hospodine, děkujeme, že vedle sebe máme lidi, kteří mají za úkol na nás dávat pozor a chránit nás před naší vlastní neposlušností. Prosíme, nauč nás pokorně poznávat naše chyby a nedostatky a vážit si těch, skrze které ty se o nás staráš. Pomoz nám, abychom i my dokázali být strážci a ochránci svých bližních a nenechali se při tom ovládat pýchou. Děkujeme za obdarování, které jsme od tebe dostali; nauč nás nezávidět těm, kteří svá obdarování rozpoznali a umí ho využívat ku prospěchu všem lidem. Amen

6. podněty pro rozhovor:

- Je nadání důvodem k povýšenosti? (nadání někdy k povýšenosti svádí. Ale skutečně nadaní lidé bývají většinou moudří a také skromní. Jejich nadání je často přímo nutí k aktivitě, jsou pro svoji činnost neobyčejní.

- Máme mezi sebou výjimečné jedince, kteří dostali od Boha dar, o který se mají podělit? (třeba nadání hudební). Povzbudí ho ostatní nebo se ho straní a považují ho za pyšného?

- Nadání nebo zvýšená odpovědnost jsou vždy pověřením od Boha a na lidech záleží, jak s nimi nakládají, jaký postoj zaujmou - ve zdravé společenosti reaguje okolí na nadání úctou a podporou. Ve společnosti narušené s rodí posměch a závist.

- Co se snáři a horoskopy? Jejich výroky jsou občas trefné, poněvadž jsou buď obecné nebo vycházejí z lidské dlouhodobé zkušenosti. Kdo věří, že Ježíš Kristus je Pánem jeho života, nemusí se jich obávat ani se jim podřizovat.

- Máme mít odpovědnost za slabší, mladší, lidi v nouzi apod.? Rúben se zastal Josefa. Věděl, že zabít člověka-bratra je proti Božím přikázáním. Věřící člověk zná Boží přikázání, jedná podle nich. Budeme jednat správně, zachováme-li: Miluj Pána Boha... a miluj bližního jako sebe.

- Co vede člověka ke zlým činům (zločinům)? V modelovém příběhu o Josefovi a jeho bratrech můžeme poznat některé důvody: závist, neposlušnost, neochota podřídit se tomu, kdo nese odpovědnost, přikrývání viny lží a podvodem. Následkem zlých činů je rozbíjení lidského společenství a trest. - Jak se projevuje donášení, „bonzování“? Čeho se takový člověk bojí? Co mu schází? Scházelo to i Josefovi? - Jak se chová člověk, který pociťuje za druhé odpovědnost? (Rúben) - Jednají dnešní lidé mravněji? Mluví-li se dnes o zvýšené kriminalitě, jsme dnes více náchylní ke zlu? - Co je to cynické, pokrytecké jednání? Proč je možné označit jako falešné a pokrytecké utěšování otce Jákoba od vlastních dětí(synů)? - Poučuje nás tento příběh o tom, jak je možné naplňovat zaslíbení dané Abrahamovi, že se jeho potomci stanou, nikoli vzorem, nýbrž pomocí druhým národům (Gn 12,2-3)?

Odkaz na pracovní list
16 Josef a jeho bratři
16 Josef a jeho bratři - st
Odkaz na píseň
Písnička o Jozefovi a bratřích jeho (BTS53)
Srdcem celým tebe, Pane, budu ctíti
Pane Bože náš
Odpusť (BTS43)
Nezná tu nikdo soužení mé, to zná snad jenom Ježíš
Temnou divnou mlhou bloudím sem a tam
Buď vůle tvá, buď vůle tvoje všude tam
Cílová skupina
Školní
Katechetické cykly
Pozvání na cestu Starý zákon 1
Biblický odkaz (kat)
Genesis 37,1–36